



MILJØVERNDEPARTEMENTET

# Norsk rødliste for naturtyper 2011



Statssekretær  
Heidi Sørensen,  
Trondheim, 18.05.11

Foto: Hallvard Strøm, Norsk Polarinstitutt

Bildet viser fuglefjell med lunde.

## Norsk rødliste for naturtyper 2011

Rødliste for naturtyper er den første i sitt slag.  
Gratulerer!



2

Sanddynemark

Foto: Irene Lindblad

Bildet viser sanddynemark på Solastranda i Rogaland.

Sanddynemark er vurdert som en truet naturtype (VU-sårbar).

[klikk] Først må jeg få gratulerer med denne første rødlista for naturtyper – i Norge, og trolig også i verden!

Artsdatabanken og alle de ekspertene som har bidratt i arbeidet, har gjort en flott jobb og bidratt med et viktig nybrottsarbeid!

I motsetning til for arter, finnes det ingen internasjonale omforente kriterier for å rødliste naturtyper. Dette har gjort arbeidet deres ekstra krevende.

## Stanse tap av naturens mangfold



Jeg vil minne om hvorfor vi i bunn og grunn holder på med dette arbeidet:

Vi skal stanse tap av naturens mangfold, i tråd med de internasjonale målene som ble vedtatt under konvensjonen om biologisk mangfold på et FN-møte i Nagoya i Japan, høsten 2010.



## Hvorfor en rødliste for naturtyper?

Kunnskapsgrunnlag for  
forvaltningen

Formidler kunnskap om  
natur

Peker på kunnskapshull

4



Bildet viser slått med ljà på ei seter i Møre og Romsdal. Slåtteeng er vurdert som en truet naturtype i den nye rødlista (EN, sterkt truet).

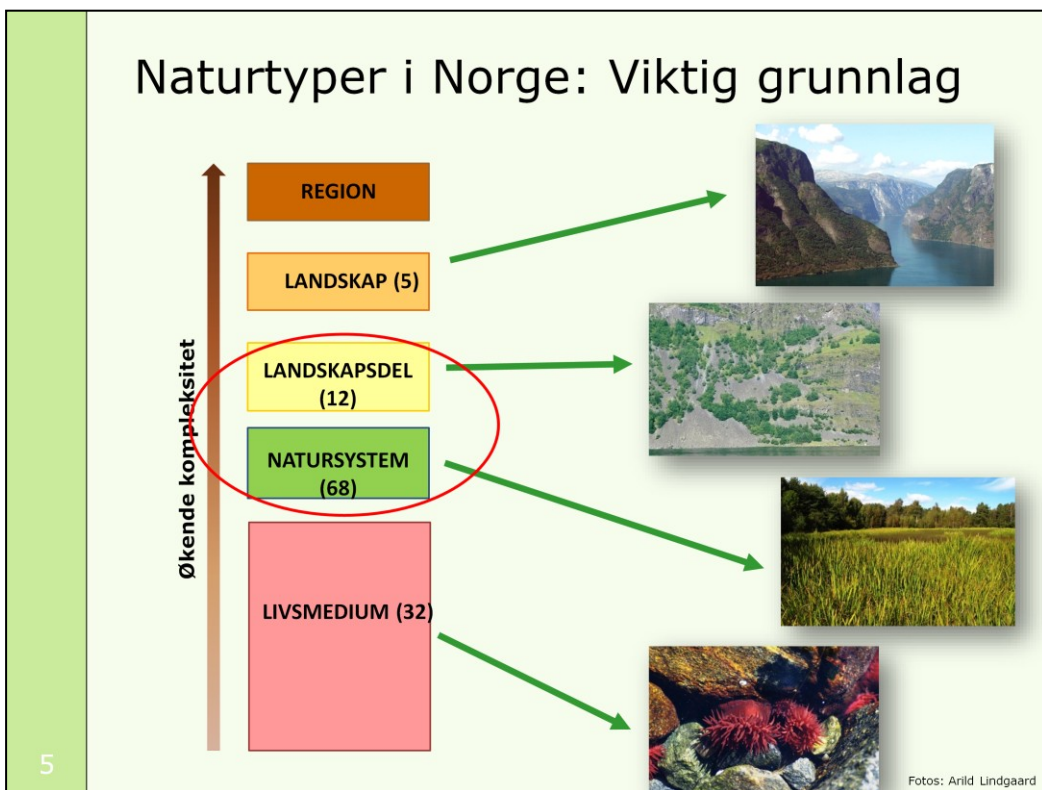
[klikk] Rødlista er et viktig bidrag til arbeidet med en kunnskapsbasert forvaltning av naturmangfold.

Den blir blant annet et viktig grunnlag for det videre arbeidet med å peke ut utvalgte naturtyper – et av de nye virkemidlene i naturmangfoldloven.

Den er også viktig for å spre kunnskap om truet natur i Norge til allmennheten og andre relevante målgrupper i samfunnet.

Rødlista peker også på store kunnskapshull, som vi må ta med oss i det videre arbeidet med å bedre kunnskapen om naturmangfold i Norge.

## Naturtyper i Norge: Viktig grunnlag



Veien mot denne rødlista har vært lang og arbeidsom. Først måtte det lages et nytt klassifikasjonssystem for natur i Norge. Dette ble lansert høsten 2009, etter flere års nitidig og systematisk arbeid. Naturtyper i Norge har vært et nødvendig grunnlag for arbeidet med rødlista.

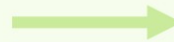
Hva er så en naturtype?

**En naturtype er en ensartet type natur som omfatter alt plante- og dyreliv og de miljøfaktorene som virker der.**

Norge har trolig den største variasjonen i naturtyper i Norden pga den store klimatiske og geografisk variasjonen. Inndelingen viser at vi har 5 landskap, 12 landskapsdeler, 68 natursystem og 32 livsmedium.

[klikk] Det er naturtypenivåene **landskapsdel** og **natursystem** som er lagt til grunn for rødlistevurderingene. I alt omfatter rødlista 80 naturtyper, hvorav halvparten er å regne som truede i dag.

# Forvaltningsmål i naturmangfoldloven



Forvaltningsmål for *naturtyper* og økosystemer

Forvaltningsmål for arter



6

Bildene viser naturtypen slåttemark og planten svartkurle.

Forvaltningsmålene gjelder for all forvaltning av natur.

De innebærer at tiltak som gjør det umulig å nå målet, ikke kan gjennomføres. Men tiltak som medfører at målet nås på et senere tidspunkt, eller på en annen måte enn planlagt, kan gjennomføres.

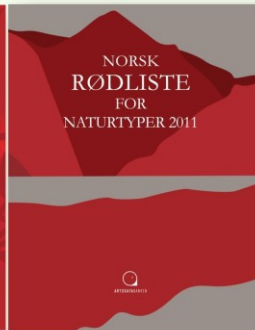
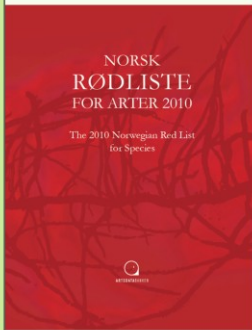
## **Forvaltningsmål for naturtyper og økosystemer:**

Mangfoldet av naturtyper skal ivaretas innenfor deres naturlige utbredelsesområde og med det artsmangfoldet og de økologiske prosessene som kjennetegner den enkelte naturtype.

Økosystemers funksjoner, struktur og produktivitet ivaretas så langt det anses rimelig.

**Forvaltningsmål for arter:** Artene og deres genetiske mangfold skal ivaretas på lang sikt og forekomme i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder.

## Rødlister og naturindeks



**Rødlister:**  
Vurdering av risiko for utdøing

**Naturindeks:**  
Samlede utvikling for økosystemer, basert på indikatorer. Vanlige og truede arter.

7

**Rødlistene** sier noe om hvor mange arter og naturtyper som står i fare for å bli utryddet fra norsk natur, ved å vurdere risiko for utdøing.

**Naturindeksen** omfatter også "hverdagsnaturen" vår, den naturen vi har rett utenfor stuedøra. Naturindeksen gjør det mulig å sammenligne tilstanden i ulike økosystemer og geografiske områder. Den kan dermed føre til en bedre forståelse og erkjennelse av de utfordringene vi har om hva som påvirker natur.

Både rødlistene og naturindeksen er viktige verktøy, som utfyller hverandre i arbeidet med å ta vare på naturmangfoldet.



## Hva forteller rødlista oss?



[klikk] Rødlista omfatter 80 naturtyper, [klikk] hvorav halvparten er å regne som truete i dag, blant annet korallrev, sukkertareskog, sanddynemark, palsmyr, rikmyr, kystgranskog (som er det eneste stedet der taigaen møter Atlanterhavet), olivinskog, ravinedal og grotte.

Kriteriene som brukes for å avgjøre om en naturtype er truet eller ikke, er:

1. Reduksjon i areal
2. Få lokaliteter og reduksjon
3. Svært få lokaliteter
4. Tilstandsreduksjon

Vurderingene baseres på utvikling og påvirkning de siste 50 år.

De rødlistete naturtypene fordeler seg som følger:

- 2 kritisk truete (CR)
- 15 sterkt truete (EN)
- 23 sårbare (VU)
- 31 nær truete (NT)
- 9 datamangel (DD)

I antall finner vi flest truete naturtyper i våtmark og i skog.

Rødlista peker også på behovet for mer kunnskap om naturtypene og påvirkningsfaktorer og tiltak. Den sier også at det er behov for:

- internasjonalt aksepterte kriterier for rødlisting av økosystemer,
- ny versjon av "Naturtyper i Norge" (NiN).



## Kystlynghei

Sterk truet (EN) naturtype



[klikk] Bildet viser kystlynghei, som er vurdert som en truet naturtype (EN-sterkt truet).

Tidligere spredte kystlyngheiene seg fra Portugal i sør til Lofoten i nord. Dette kystlandskapet er formet av menneskelig bruk gjennom tusenvis av år, og er en viktig del av den felleseuropeiske natur- og kulturarven.

Norge har, i motsetning til land sørover i Europa, opp til vår tid hatt autentisk drevne lyngheier. Norske kystlyngheier er dessuten særegne i europeisk sammenheng, da de har vært utsatt for mindre grad av nitrogenforurensning enn lyngheier lenger sør i Europa.

## Fuglefjell

Fuglefjell er en sårbar naturtype

Den er nær truet i høgarktiske terrestriske områder



10

Foto: Hallvard Strøm, Norsk Polarinstitutt

Bildet viser fuglefjell med polarlomvi på Bjørnøya.

[klikk] Fuglefjell er på den nye rødlista vurdert som en sårbar naturtype på fastlandet i Norge. I høgarktiske terrestriske områder, er den vurdert som en nær truet (NT) naturtype.

Naturtypen er en av få naturtyper som er direkte truet av nedgangen i bestander av arter som lever der. De dramatiske nedgangene i mange sjøfuglbestander er en direkte påvirkningsfaktor for naturtypen fuglefjell, ved at det fører til mindre gjødsling.

## De første utvalgte naturtyper er vedtatt



Forrige uke ble de første fem **utvalgte naturtypene** i Norge vedtatt i statsråd, i en forskrift etter naturmangfoldloven.

Første runde med utvalgte naturtyper har vært et spennende nybrottsarbeid. Det tok lenger tid enn vi trodde å få dette i havn, men alle kan i alle fall være sikre på at dette er nøye gjennomdiskutert!

I det videre arbeidet, blir Norsk rødliste for naturtyper 2011 en sentral del av kunnskapsgrunnlaget for utvelgelse av utvalgte naturtyper etter naturmangfoldloven.

[klikk] For første gang har vi felles regler for forvaltning av natur utenfor verneområder. Forvaltningen skal skje gjennom bærekraftig bruk. Reglene skal bidra til en felles og mer helhetlig forvaltning over kommune- og fylkesgrenser og regiongrenser.

Ordningen gir sektorene bedre muligheter til å ta vare på natur. Den understreker sektorenes ansvar for å ta vare på natur og gir økt bevissthet og kunnskap om naturtyper.



## Slåttemyr



[klikk] Bildet viser skjøtsel av slåttemyr i Øvre Forra naturreservat i Nord-Trøndelag. Slåttemyrflate er sterkt truet mens slåttemyrkant er kritisk truet.

Fram til midten av forrige århundre, ble myrer slått med ljà over hele landet. Vi fikk høy til dyra og en unik natur på kjøpet. Nå er denne naturtypen nesten borte.

Slåttemyrene har vært utbredt over hele landet. Av registrerte slåttemyrer i dag, er det flest i Møre og Romsdal og Trøndelagsfylkene. Her finnes det svært mange såkalte rikmyrer.

Ved at slåttemyr nå er blitt en utvalgt naturtype, ser framtida lysere ut for naturtypen. Den skal tas hensyn til av alle som påvirker natur, det blir mulig å søke om midler til skjøtsel, og naturtypen får økt oppmerksomhet. Vi håper gjennom dette at mange flere slåttemyrer enn denne vi ser på bildet, skal bli aktivt tatt vare på framover.



## Slåttemark/eng

Slåtteeng: Sterkt truet (EN)



Bildet viser intakt slåttemark med flere orkidéarter på Gravdehaug i Rauma kommune, Møre og Romsdal.

[klikk] Slåttemark er en sterkt truet naturtype som er avhengig av menneskers bruk. Her kan en finne opp til 50 forskjellige planter på en kvadratmeter. Slåttemarkene tilhører våre mest artsrike naturtyper.

Områdene kjennetegnes ved at de blir regelmessig slått, men ikke oppdyrket, sådd eller gjødslet på moderne vis. De ble høstet for å skaffe for til dyra på gården, og med dyra fikk man gjødsle til de dyrkede åkrene.

Trolig har vi tapt rundt 90 prosent av slåttemarkene siste 100 år. De er altså i ferd med å forsvinne.

Ved at slåttemark nå er blitt en utvalgt naturtype, vil vi forhåpentlig klare å redde våre siste slåttemarker, eller i alle fall en god del av dem.

# Kalksjø

Kalksjø: Sterkt truet (EN)



14

Foto: Britt Hanssen

Bildet viser en kalksjø ved Dyin i Steinkjer.

[klikk] Kalksjøer, som er sterkt truede, kjennetegnes ved at de finnes i områder med mye kalk. De kjennetegnes også av et særskilt naturmangfold. Mange av dem har forekomster av kransalger, hvorav mange er truet. Den røde kransalgen, som har levd på jorda i 400 millioner år, er nå kritisk truet i Norge.

I tillegg finnes en rekke andre truede arter her, bl.a. av ferskvannssnegl og planter. Kalksjøer har ofte svært klart vann med god sikt, og er derfor populære for sportsfiskere.

Kransalgesjøer finnes over hele landet. De er best utviklet på Østlandet (Hadeland, Ringerike og Skrim), men finnes også i området Salten-Ofoten og i Porsanger. Bare et fåtall av sjøene er vernet. Det er derfor av stor betydning at kalksjø nå er blitt en utvalgt naturtype.

# Kalklindeskog

Kalklindeskog: Sårbar(VU)



15

[klikk] Det store bildet viser kalklindeskog på Dronningberget på Bygdøy i Oslo, en sårbar naturtype. [klikk] Det lille bildet viser Osloslørsopp, som bare er kjent fra fire lokaliteter i Oslo-Ringerike-området og kun i kalklindeskog. Naturtypen er svært sjelden og finnes, med få unntak, bare i Norge.

Et steg inn i en kalklindeskog er en tidsreise tusenvis av år tilbake i tid. Med ett er du i natur slik den en gang var i Norge, for kanskje 6000 år siden. Mange av lindetrærne du ser, er til og med kanskje så gamle. Siden trærne skyter på nytt og på nytt fra samme rot, er mange av dem tusenvis av år gamle!

Kalklindeskog er en biologisk skattekasse: Her finnes blant annet om lag 40 forskjellige jordboende sopper, som nesten uten unntak bare vokser i denne naturtypen. I alt finnes 100 rødlistede sopper her. Kalklindeskog er en av de lauvskogtypene som huser flest arter.

Kalklindeskog befinner seg i hovedsak i områder med utbyggingspress, og har hatt en dramatisk tilbakegang. Trolig har 20-30 prosent forsvunnet de siste 50 år. 46 lokaliteter er kjent i Oslofjordområdet.



## Hule eiker



Tegning fra 1800-tallet av den danske forfatteren Jens Baggesens skriverhule i en gammel eik

16

Livsmedier er ikke rødlistevurdert



Foto: Anne Sverdrup-Thygeson

Hule eiker kan brukes til så mangt: "Brustre", som Pippi hadde, og skrivestue, som her på denne tegningen til venstre.

Tegningen fra 1800-tallet er av den danske forfatteren Jens Baggesens (1764-1826) skriverhule i en gammel eik.

Men hule eiker er først og fremst hjemmet til kanskje 1500 ulike arter, mange av dem spesialtilpasset et liv her. Mange av dem er truet både i Norge og i Europa.

Mange vil lure på hvorfor de ikke finner noe om hule eiker som naturtype i den nye rødlista for naturtyper. Det er fordi dette er en naturtype som er et livsmedium. Nivået livsmedium er ikke vurdert i arbeidet med rødlista for naturtyper. Det betyr imidlertid ikke at den ikke er mulig å ha som en utvalgt naturtype. Det vil kunne være flere eksempler på naturtyper som er aktuelle som utvalgte naturtyper, men som ikke er med på rødlista for naturtyper.

Naturmangfoldloven har fire ulike kriterier for utvelgelse, og den henviser ikke direkte til truede naturtyper. Hule eiker er valgt ut som utvalgt naturtyper fordi det har vært sterk tilbakegang av hule, grove eiker. Ved å ta bedre vare på hule eiker, sikrer vi en bedre framtid for 1500 av våre medskapninger.



# Utvelgingen av naturtyper

Vurderingsplikt

Kriterier for utvelging

- Naturtype med utvikling eller tilstand som strider mot målet i § 4
- Inneholder prioriterte arter
- Ansvarsnaturtype
- Internasjonale forpliktelser

Kommunen kan også velge ut "sine" naturtyper



17

Regler om utvalgte naturtyper finner vi i naturmangfoldloven.

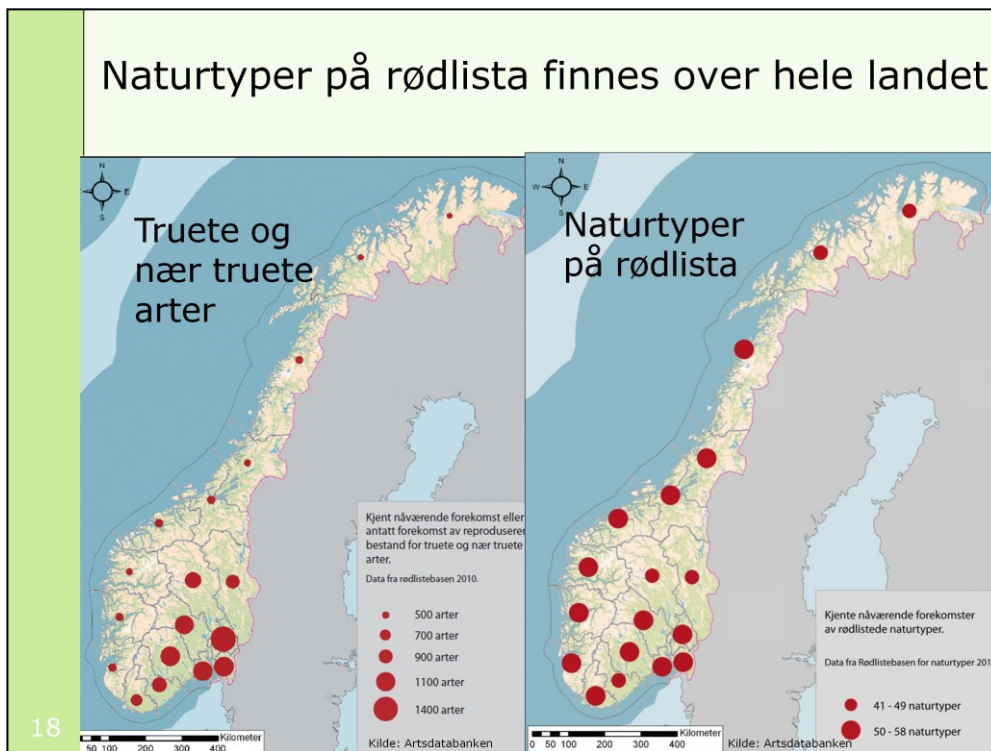
Det er vurderingsplikt når vitenskapelig kunnskap viser at natur er truet. Vurderingen baseres på eksisterende kunnskapsbaser.

Rødlista for naturtyper gir viktig bakgrunnsmateriale.

Kriterier for utvelgelse:

- a) naturtypen har en utvikling eller tilstand som strider mot mål i naturmangfoldlovens § 4.
- b) naturtypen er viktig for en eller flere prioriterte arter,
- c) naturtypen har en vesentlig andel av sin utbredelse i Norge, eller
- d) det er internasjonale forpliktelser knyttet til naturtypen.

Kommunen kan ved forskrift bestemme at reglene om utvalgte naturtyper også skal gjelde for kommunens forvaltning av forekomster av andre nærmere bestemte naturtyper i kommunen.



På kartet til venstre, som er hentet fra "Norsk rødliste for arter 2010", ser vi hvor de truete og nær truete artene i Norge befinner seg (totalt 3682 arter).

Grovt sett kan vi si at det er flest trua arter der det er flest folk i dette landet; nærmere bestemt på Østlandet, der det bor flest folk og er størst press på arealene. Fordelingen av truete arter henger sammen med i hvilke områder det er flest arter generelt.

På kartet til høyre, som er hentet fra "Norsk rødliste for naturtyper 2011", ser vi hvordan de truete naturtypene fordeler seg. Her ser vi et noe annerledes bilde. Vi ser at de truete naturtypene fordeler seg nokså jevnt over hele landet, men med noe færre nordover.

# Hva truer i hovedsak naturtyper?

Forurensning



Foto: Marianne Gjerv

Klimaendringer



Foto: Svetek

Arealendringer



Foto: Marianne Gjerv

19

Hovedtruslene for truede naturtyper er som følger:

**1. [klikk] Arealendringer:** Om lag halvparten av naturtypene er påvirket av dette. Arealendringer innbefatter:

- Fysiske inngrep
- Skogbruk
- Jordbruk
- Inngrep i ferskvann
- Inngrep i det marine miljø

Eks. på naturtype som er påvirket av dette: *Kalklindeskog*.

**2. [klikk] Forurensning:** Er en påvirkning for i underkant av 20 av naturtypene

Eks. på naturtype som er påvirket av dette:

*Sukkertareskog* i Nordsjøen og Skagerrak

**3. [klikk] Klimaendringer:** Er en påvirkning for 17 av naturtypene.

Eks. på naturtype som er påvirket av dette: *Palsmyr*.

**4. Fremmede arter:** Er en påvirkning for flere naturtyper.

Eks. på naturtype som er påvirket av dette: *Kystlynghei*

**5. Høsting:** Påvirkningsfaktor for få naturtyper

**6. Andre og ukjente arter**



## Rødlista forplikter!

Vurdering etter miljøprinsippene i naturmangfoldloven

Regional og lokal planlegging og forvaltning

Utvalgte naturtyper

Områdevern

Målbretting av tiltak



20

Foto: Marianne Gjerd

Naturtypen delta

Bildet viser naturtypen *delta*, som er vurdert som en nær truet naturtype (NT). Bildet viser et elvedelta ved Gjende i Jotunheimen.

[klikk] Rødlista er viktig for alle som fatter vedtak og gjør tiltak som berører natur. Naturmangfoldloven forplikter alle som fatter vedtak som berører natur, å gjøre vurderinger av miljøprinsippene, og å legge eksisterende kunnskap til grunn for sine vurderinger. Et eksempel på viktig kunnskapsgrunnlag som må tas med i vurderingene, er eventuelle kartlagte lokaliteter av truede naturtyper. Konsekvenser for truede naturtyper skal vurderes og det skal begrunnes hvordan vedtaket bygger på de konkrete vurderingene. Rødlista er et sentralt verktøy i arealplanleggingen i regional og lokal forvaltning, ved konsekvensutredninger og i forbindelse med utbygginger og ulike typer inngrep.

Rødlista er et viktig grunnlag for utpeking av utvalgte naturtyper etter naturmangfoldloven.

Rødlista er også viktig som grunnlag for prioritering av tiltak innenfor verneområder, og for å målrette slike tiltak.



Gratulerer!



21

Foto: Marianne Gjørv

[Bildet viser Heidi Sørensen og Erik Solheim ved åpningen av Sjunkehatten nasjonalpark i Nordland i 2010.]

Gratulerer Artsdatabanken, med slutføringen av et stort og viktig arbeid som har involvert landets skarpeste artsmangfold-hoder!